

ZUR142 Kyberkultura — podzim 2008

Konspekty z povinné literatury — 1. vlna rešerší

Termín odevzdání: 8. října 2008

Millarch, Francisco. Net ideologies: From Cyber-liberalism to Cyber-Realism¹

Shrnutí: Rozbor optimistických vizí o budoucnosti internetu propagované časopisem *Wired*, naznačující nesprávnost liberálních úvah a stanovení realističtějších vyhlídek do budoucna².

Ideologie, hvězdný prostor a kyberprostor

- Dnešní doba: bezprecedentní **počet vizionářů/proroků** informačního věku,
- bezprecedentní **rychlost změny** **postojů k ideologiím** a představám, přehodnocování jejich (ne)správnosti, konvergence protikladů... Tradiční binární opozice a postoje k nim měly proti tomu relativně *dlouhou platnost*: **kapitalismus vs. komunismus, liberalismus vs. konzervatismus** etc.

1969 – **Armstrong** ve vesmíru → USA i SSSR investovaly miliardy do předhánění se v rychlosti dobývání kosmu. *Bude vesmírný prostor kapitalistický nebo komunistický?*

Konec 20. stol.: přesun do **kyberprostoru**. Zbourání Berlínské zdi (symbol konce studené války, sjednocení Vých. a Záp. Německa). Zájem o hvězdný prostor přestal být dominantním politickým tématem a bodem zájmu. Průkopníci informačního věku propagovali světlé vize globálně propojeného světa v kyberprostoru.

Vizionáři se předháněli v předpovědích, jaké dramatické proměny způsobí rychlé propojení počítačů po světě:

- **N. Negroponte** (ředitel Media Labu MIT): „Do roku 2000 bude „internetovými“ občany miliarda lidí na Zemi“,
- **N. Gingrich** (mluvčí sněmovny reprezent.): „Data Kongresu na netu udělá Ameriku demokratičtější zemí a Američany lepšími občany“,
- **B. Gates**: „internet jako prostředek hladkého obchodování bez tření“,
- **E. Dyson**: „kyberprostor odčerpá moc centrálním vládám, masovým médiím a korporacím“,

...etc., etc. — další a další optimistické předpovědi ve stylu „*browser a email vyřeší většinu problémů světa*“.

¹ Millarch, Francisco. 1998. „Net Ideologies: From Cyber-liberalism to Cyber-Realism.“ *Cybersoc Magazine*, Issue 4. <http://www.artefaktum.hu/it2/millarch.html> (21.9.2007) — 8 stran, anglicky

² Text otištěn v roce 1998, tj. před splasknutím dotcomové bubliny

Anglická perspektiva

1995: **R. Barbrook, A. Cameron**: poukaz na nedostatky v nekritickém kyber-optimismu: *The Californian Ideology*³. Prostředek k uvědomění si děravosti optimist. vizí a hrozícího kolapsu bubliny, konce „*the Wired era*“. Reakce ⇒

- Útočné protireakce – např. býv. šéfredaktor *Wired* **L. Rossetto**),
- **M. Stahlman** (býv. analytik na Wall Streetu) – *The English Ideology and Wired Magazine*. Výstup: „*Wired* je dalším anglickým pokusem napadnou americkou kulturu...“,
- **Freeman Dysonová**: Vývoj od optimismu k realističtějšímu pohledu na věc,
- Téma londýnské sešlosti Cyber.Salon – *Beyond the Calif. ideol.* **P. Lunenfeld**: „Čím blíže jste San Francisku, tím méně vážně berete ideje z *Wired*“.

Fenomén Wired

Založen 1993, alternativa k časopisům typu *Byte* a *PC World*. 18 ocenění do roku 1997. 1998: neúspěch při snaze nabídnout na burze akcie, nakonec čas. koupil *Conde Nast Publ.* za \$ 75 mil...

Dobové články a vize z r. 1993 dodnes nenaplněny, v Etiopii stále není co jíst, internet neinternet. Jeden z článků **M. Kapora** (spoluzakladatele EFF) hovořil o rovnoprávném přístupu, decentralizovanosti, individualizaci a komunitám v kyberprostoru...

Kdo se snadno dostane do kyberprostoru?

→ příslušník střední třídy ve vyspělých zemích, s uspokojenými základními potřebami, přístupem k telefonu a počítačem za \$ 1 000.

V Etiopii ještě nemají ani telefon, kyberprostor je hudbou vzdálené budoucnosti.

Přístup do „kyberprostoru“ je otázkou horních 2 % světové populace, Negroponteho vize je nereálná. Celý svět má (1998!) < 800 mil. telefonních linek...

Zahlcení informacemi

Vyhledávače najdou na dotaz tisíce výsledků, ne vždy relevantních. Jak je zpracovat, vytrždit, interpretovat? Jak pracovat z psychologickými následky nové éry: stresem a úzkostí? *Information wants to be free*... nestaneme se spíš víc zmatenými a ztracenými? D. Shenk: „nárůst *informačního smogu*“ (*data smog*).

Vědění a moc přichází se *zaměřením pozornosti*, ne s jejím rozptýlením!

³ http://www.alamut.com/subj/ideologies/pessimism/califIdeo_I.html

Stručná retrospektiva

1. Období **DYI kultury** – těžká geekařina (1976–1984)
2. Použití **orientované na výsledky** – aplikace a počítače pro praktické použití v kancelářích (1984 Apple Mac ⇒ GUI, zpracování textu, tabulek etc., 1984–1990)
3. První **použitelné MS Windows** (3.0) – snížení ceny HW na přijatelnou úroveň pro masu, úspěch a vznik dominance Microsoftu (1990–1993)
4. Internetový utopismus / **kyber-liberalismus** – éra *Wired* (1993–1998)
5. **Technorealismus** (1998 –)

Technorealismus

Technologie nejsou neutrální. Internet je revoluční, ale ne utopistický nástroj. Vláda má stále důležitou roli i na elektronické frontě. Informace nemusí znamenat vědění. Prosířování škol je automaticky nespasí. Informace chtějí být chráněny. . . porozumění technologiím je zásadním předpokladem „globálního občana“. ⁴

Temná budoucnost?

D. Hudson v *Rewired* věnuje 10 kapitol knihy úpadku kyberkultury a temnu, do kterého se řítíme. Skutečnost bude pozitivnější, chybné jsou oba extrémní přístupy: hyper-liberalismus i totální techno-pesimismus.

R. Barbrook: „Internet není nic víc než chladná masa kovu, plastu a písku. My jsme jediným živým prvkem v kyberprostoru“. Internet nevratně změní lidskou společnost, ale je to jen další nástroj, který máme. Budou změny dobré či špatné? – *Mu*.

Hayles, N. Katherine. Toward Embodied Virtuality⁵

Shrnutí: Nástin historických fází vývoje teorie kybernetiky a kritika post-humanistického konceptu dematerializace informace a vědomí, Autorka předkládá výhrady k Platónskému pojetí nehmotné [informační] substance a nabízí alternativní představou budoucnosti s technologiemi za podmínky ponechání si lidství.

Člověk vs stroj, nástin kybernetického paradigmatu dematerializované informace⁶

- A. Turing (1950): **Turingův test** mající za úkol rozlišit komunikaci člověka a stroje (AI). Pokud druhá strana nepozná rozdíl, lze prohlásit, že stroj může myslet. (Zbourání představy, že se jedná o unikátní charakteristiku pouze pro člověka)
- Shannon – Weiner: **definice informace** jako nehmotné substance nezávislé na svém nosiči ⇒ Informace jako nehmotné fluidum, s možností pohybu mezi různými nosiči beze ztráty významu či formy.

⁴ z <http://www.technorealism.org> (v r. 1998!)

⁵ Hayles, N. Katherine. 1999. „Toward Embodied Virtuality.“ in *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics*. Chicago, London: The University of Chicago Press. Strany 1–25 – 24 stran, anglicky

⁶ Prolog

- H. Moravec (40 let po Turingovi): **definice lidské identity:** „Lidská identita je svou podstatou *informační vzorec*, nikoli entita ukotvená v těle⁷“. Důkaz by vznikl přenesením lidského vědomí do počítače. Stroj by pak byl úložištěm lidského vědomí. Setření rozdílu *Já ⇔ kyborg*.

Shrnutí: Rozpuštění hranice mezi člověkem a libovolnou inteligentně komunikující bytostí → **éra post-humanismu**.

Chapter 1: Toward embodied virtuality

A) Paradigma odtělesněné informace

Podiv Haylesové nad (nejen) Moravcovými představami, že je možné oddělit vědomí od těla a uchovávat jej jako autonomní informační strukturu.

Výstup úvah – 3 příběhy:

1. *dematerializace informace* (její nezávislost na svém nosiči)
2. post-WW2 koncept *kyborga* – technické vylepšení funkcí těla / jeho nahrazení technikou. Přenos vědomí z těla do křemíku a *vice versa*. ⇒ Člověk a počítač se dostává na stejnou úroveň. Zpětnovazebné smyčky uvnitř subjektu i mezi subjektem a prostředím. („Post-člověk“ ale nemusí být přímo kyborgem)
3. rozvíjející se příběh o lidstvu, které se pouští na cestu k *posthumanismu*.

Pojetí post-humanismu

1. informační vzorec důležitější než biologická forma. Fyzické tělo je historický atavismus, nikoli nevyhnutelná životní forma,
2. vědomí je epifenomémem předstírajícím, že to je vším co je – ve skutečnosti jde jen o vedlejší projev [informace],
3. původní biologické tělo je jedním z možných vozidel, které jsme se od narození učili ovládat; jeho rozšíření / nahrazení způsobí jen pokračování procesu učení se ovládat něco nového,
4. chápání lidské bytosti hladce propojitelné s inteligentními stroji.

Žádné zásadní rozdíly mezi existencí v lidském těle, počítačovou simulací, kybernetickým mechanismem a biologickým organismem; teleologií robotů a lidskými cíli.

Východiska post-humanismu Macpherson: Idea „přirozeného stavu“. Jáství (*Self*) produktem tržních vztahů, nikoli jejich předchůdcem. Post-humanismus paradoxní koncept přirozeného Jáství odstraňuje. Post-člověk jako informační entita v některé z materiálních forem s neustále se proměňujícími hranicemi.

- Platónská představa nehmotné substance (logos, zde „informace“)
- Osvícenské „mít tělo“ (vs. „být tělem“). Srv. *anorexie*: omezení těla je možné, protože tělo je chápáno jako objekt, který lze řídit, nikoli niterná součást sebe sama. (Anorexie jako boj za sebeovládání, únik od otroctví jídla. . .)

→ důraz na nehmotnou substanci, kognici, ne na tělesnou schránku.

⁷ embodied enaction

B) Paradigma zakotvené virtuality (dle Haylesové)

Výše uvedené pojetí – *noční můra Haylesové*.

Odmítnutí představu post-humanismu, který by vnímal tělo jako módní doplněk. Tělo musí zůstat součástí naší existence.

Idea post-člověka, přijímajícího nové informační technologie bez vizí všemocnosti, nesmrtelnosti; nadále si uvědomujícího svoji smrtelnost a připoutanost k hmotnému světu.

Lidé se stávají post-lidmi proto, že si to myslí a věří tomu (představa post-člověka se tímto zhmotňuje a uskutečňuje)

Autorka v knize chce vybírat různé teorie a postoje a pokázat na souhrnu mezi konceptem tělesně zakotvené formy subjektivity a konceptu odtělesněnosti.

Tři vlny kybernetiky a dominantní témata:

1. 1945–1960: **rovnováha, homeostáza**. Hledání teorie komunikace společné pro zvířata, lidi i stroje. Výstup: vznik nového paradigmatu, pohled na lidi jako na informace procesující bytosti svou podstatou analogické inteligentním strojům. Wiener: kybernetika jako rozšíření osvícenského humanismu. Snaha ukázat, že stroj se může chovat jako člověk (nikoli že člověk je strojem).
2. 1960–1980: **reflexivnost**. Pohlížení na sebe sama – nekonečné zacyklení systému (srv. Gödel, Escher, Borges etc.). Zpochybnění směru kauzality (co je příčinou a co následkem?), úvahy o vlivu pozorovatele. L. Kubie (psychoanalytik): „Každé sdělení je dvojité kódované: (1) vyjadřuje tvrzení o vnějším světě, (2) je zrcadlem autora sdělení“.
1973 – Maturana + Varela: **autopoéza**⁸. Přesun zájmu z kybernetiky pozorovaného systému na kybernetiku pozorovatele. Zdůraznění vzájemně se ovlivňujícího⁹ vztahu mezi prvky systému. Ztráta důležitosti konceptu *informace* v tomto paradigmatu; splývá s organizujícími strukturami systému jako takového.
3. 1980–současnost: **virtualita**. Fredkin + Wolfram: „Realita je programem běžící na vesmírném počítači“. Celulární automaty, koncept rozdělení informace a nosiče (viz výše). Přejít od tělesně zakotvené reality k abstraktním informacím...
Virtualita – kulturní představa, že hmotné jevy jsou prostoupeny informační strukturou.
Pojmy Seriation (vývojové skoky), *skeuomorph* (relikt z minulé epochy – deprecated)

Kritika

Konstrukce informačně-materiální duality:

1. „Platónský rub“ – vytvoření jednoduché abstrakce z komplikovaného světa, následně prohlášení abstrakce za původní látku, ze které vyvstávají všechny formy. Celá mnohočetnost světa se pak jeví jako clona zastírající abstraktní světovou látku. *Od mnohočetnosti k reduktivní jednoduchosti*.
2. „Platónský líc“ – až s nástupem počítačů. Z jednoduché abstrakce vykonstruování celého komplexního světa.

Společná vlastnost obou přístupů: prohlášení odtělesněné informace za pravou platónskou formu.

Odtělesnění informace – klíč k „nesmrtelnosti“

Ovšem pozor: Aby informace existovala, musí být vždy instancovaná (aktualizovaná) skrze nějaké médium! Deklaro-

vání informace jako autonomní entity nezávislé na médiu uměle konstruuje (neexistující) informačně-materiální dualitu.

Informační teorie a běžný život

Shannon: informace = bezrozměrná pravděpodobnostní funkce, nehmotná, bez nutného vztahu k významu. Vzorec, nikoli přítomnost.

Odlišení *zprávy* a *signálu*.

Skutečný život a virtuální identita – simulacra (na internetu...)

Narůstá strategický význam informací

Přesto přístup do kyberprostoru je elitářskou záležitostí, 70 % lidí na světě nikdy ani nepoužilo telefon

Literatura a virtualita

- J.-F. Lyotard: Postmodern situation
- W. Gibson: Neuromancer
- B. Wolfe: Limbo
- P. K. Dick: Ubik, ...

Dahlberg, L. Internet Research Tracings: Towards Non-Reductionist Methodology¹⁰

Shrnutí Meta-metodologické pojednání o tom, co je zapotřebí k neredukcionistickému porozumění fenoménu internetu. Kritické zkoumání ukazuje, jak zdůrazňování určitých aspektů fenoménu způsobuje sklon k přílišnému determinismu instrumentalistickému, technologickému, sociálnímu. K celistvému porozumění je třeba hledat průniky jednotlivých perspektiv, uvědomovat si nevýlučnost své preferované perspektivy a umět čerpat z různých zdrojů a dosa-
vadních typů médií.

Úvod

Internet chápán jako moderní/módní záležitost.

3 možnosti přístupu k problému technologie, každý vázán k jinému aspektu technologie:

1. k užití (uses)
2. k artefaktům (artifacts)
3. ke [společenským] kontextům (social contexts).

Mediální studia – dvě hlavní tradice,

1. kulturalismus,
2. strukturalismus.

Kulturalistická tradice

Zkoumání

1. hledající smysl textů a
2. zdůrazňující čtení textů jako zastupování významu.

Tedy máme 3 okruhy problému: **readings, texts, contexts**.

Aspekty technologie: **užití** – souběžné čtení více textů, **artefakty** – souběžnost utvářejícího významu textů, **soc. kontext** – obrát v produkci a distribuci informací.

⁸ *autopoiesis*, epistemologický pojem vystihující povahu systému vzniklého a udržovaného sebou samým (svou vlastní strukturou)

⁹ mutually constitutive

¹⁰ Dahlberg, L. 2004. „Internet Research Tracings: Towards Non-Reductionist Methodology.“ *Journal of Computer-Mediated Communication* 9(3) April 2004. <http://jcmc.indiana.edu/vol9/issue3/dahlberg.html> (5.12.2005)

Vymezení užití

Výzkumy se často zaměřují na to, **jak je nové médium užíváno** (jeho *aplikace*). Nejen kvantitativní, ale též hodnotné kvalitativní a zejména zakotvené metodologické postupy.

Zkoumání **kommunikace přes počítače**¹¹. Srovnávání motivů, zájmů a postojů ke komunikaci na počítači a face2face; srovnávání uspokojení ze sledování masových médií a užívání počítače atd.

Technologie se zde považuje za neutrální nástroj umožňující uspokojovat dané potřeby. Samotné hmotné artefakty ani sociokulturní kontext se nebere v úvahu. „Technologie sama o sobě nemá žádné účinky, záleží na tom, jak se použije“ (Welchman).

Universalistické myšlení o komunikačních technologiích zapomíná, že všechny technologie a média vznikly v určitých kulturách a kontextech a jejich universalismus je pouze zdánlivý. Nové technologie nejsou samospasitelné na problémy celého světa.

Technologické vymezení

Zájem o to, jak technologická **forma** internetu ovlivňuje jeho užívání a uživatele. Výzkumy, jak CMC ovlivňuje

- komunikační vzorce,
- systémy řízení,
- sociální identitu atd.

Teorie **omezených sociálních rolí**¹² vlivem CMC: Omezení sociálních podnětů je základní vlastností CMC, což vede k:

- *odosobnění* (depersonalization),
- *zploštění hierarchie*, vymizení hierarchických vazeb (equalization, flattening hierarchy),
- *mizení zábran* (disinhibition),
- ve výsledku tedy k *anti-normativnímu chování*.

Teorie kritizována pro příliš individualistické psychologické předpoklady... jiné počáteční předpoklady vyústily v jiné výsledky – odosobnění může naopak vést k větší otevřenosti, novým soc. vazbám atd.

Postmoderní pohled dává možnost pohlížet na internet jak z pohledu neutrálního média pro obsahy, tak i jako na novinku **dávající možnost vzniku novým obsahům a novým vztahům** (M. Poster). Viz klasický McLuhanův citát, „**medium is the message**“.

Celá tato tradice mediálních studií souvisí s literaturou věnující se *sociálním dopadům technologie* – pesimistická Frankfurtská škola (Habermas a spol.); postmodernisté (Lyotard, Baudrillard etc.)

⇒ Technologické artefakty jsou **konstituované** skutečnostmi a zároveň **konstituující** další skutečnosti.

Existují různé vzájemně „konkurenční“ myšlenkové směry:

1. **technooptimisté/technolibertariáni** (Gates, Negroponte etc.),
2. **technopessimisté/deterministé** (Kroker, Slouka etc.)

... obecně tito myslitelé trpí *jednostranností svých argumentů* (zaujatost pro danou věc z jedné nebo druhé strany).

¹¹ CMC – Computer Mediated Communication

¹² *rolí/podnětů?* V orig. „social cues“

Sociální vymezení

Zkoumání toho, jak **společenské a ekonomické struktury ovlivňují výsledky** a technologické artefakty. Združňování sociálního determinismu při vývoji nových technologií a nových médií. Proud nejvýrazněji reprezentován **kritickou tradicí politické ekonomie**¹³ v mediálních a komunikačních studiích, a přístupy označovanými jako **studia vědy a technologie (STS)**¹⁴ ve výzkumech o technologiích.

Politická ekonomie se snaží vysvětlit, jak ekonomické dynamismy ovlivňují preferenci určitých kulturních struktur nad jinými. Političtí ekonomové přeceňují vliv mediálních technologií jako nástrojů pro uskutečňování plánů mocných (např. „propaganda model“ Hermana a Chomského).

STS se zaměřují na to, jak technologie je sociálně zakotvená a utvářená. Sociální a technické možnosti tvarují výslednou formu i schopnosti technologických artefaktů. Uživatelé, technologie a sociální kontexty jsou vzájemně se formující¹⁵ prvky systému.

Oba směry združňují sociální struktury na úkor technologických a uživatelských. Sociálně konstruktivistické názory mohou docela opomíjet jakékoli hmatatelné dopady forem a fyzických vlastností technologie na utváření významů a užití. Podobně jako výše uvedené přístupy, i zde je ostatním aspektům věci upírána důležitost.

⇒ K neredukcionalistickému zkoumání

Dva časté problémy a chyby:

1. mediální technologie bývá považována jako **autonomní „věc“**. Technologie v úzké perspektivě pouze jako fyzické zařízení je jen jednou složkou z celku. Proto je potřeba vnímat t. obousměrně (konstituovanou i konstituující)
2. [arbitrárně] určený **jeden faktor bývá prohlášen „pevnou proměnnou“ a dáván do přímého vztahu s výsledkem**, ostatním faktorům je ubírána důležitost (konstrukce jednoduché příčinnosti). Potřeba determinismu přes komplexní teorii odmítající jednoduchá vysvětlení s jednou příčinou.

Doposud existující perspektivní přístupy: Mosco, Franklin, Flichy, Samarajiva, Shields, Slevin...

Další zajímavá možnost: Morley – rozšíření Hallovy koncepce **preferovaného čtení** strukturováním sociálním kontextem. Pouze je nedostatek s nedokonalé vysvětlitelným mutual const.

Závěr: Autor nechce preferovat žádnou z metod, pouze združňuje **nutnost multidimenzionálního přístupu**, který má jako jediný šanci nebýt redukcionalistický.

¹³ critical political economy tradition

¹⁴ Science and Technology Studies

¹⁵ mutually constitutive